

Protokół

z 7. posiedzenia Komitetu Nauk o Kulturze PAN

W dniu piątku 20 marca, o godzinie 13:00 w Warszawie (Pałac Staszica, sala im. H. Dąbrowskiego) odbyło się 7. posiedzenie KNoK PAN.

Przewodniczący, prof. Dariusz Brzostek, otworzył posiedzenie i przekazał głos Kapitulie Nagród KNoK.

I. Wręczenie nagród Komitetu Nauk o Kulturze PAN za rok 2025 wyróżnionym laureatkom: prof. Mariannie Michałowskiej oraz dr Aleksandrze Kil-Matlak.

W imieniu i przy współudziale Kapituły głos zabrał prof. Rafał Koschany. Nagrodę KNoK PAN im. Wojciecha Burszty za najlepszą monografię wydaną w roku 2024 otrzymała prof. Marianna Michałowska za książkę *Materia(t) fotografii. Obrazy środowiska przyrodniczego we współczesnych praktykach wizualnych*. Universitas, Kraków 2024, seria Horyzonty Nowoczesności. Prof. Koschany wręczył nagrodę po odczytaniu laudacji:

„Kapituła wskazuje na wyjątkową wartość książki Marianny Michałowskiej *Materia(t) fotografii. Obrazy środowiska przyrodniczego we współczesnych praktykach wizualnych* jako nowatorskiej wypowiedzi na temat antropocenu: przez pryzmat konkretnego medium (fotograficznego), praktyk artystycznych z nim związanych, (auto)refleksji artystów oraz – co jest głównym przedmiotem analiz – konkretnych dzieł. Kluczowe wydaje się tutaj pytanie: jak zobaczyć antropocen? Konsekwentnie łącząc w wywodzie dwie kwestie: artystyczną i technologiczną, odwołując się do klasycznych i najnowszych teorii (zarówno dotyczących fotografii, jak i w szerokim sensie kulturoznawczych), poruszając się sprawnie w świecie reprezentatywnych przykładów działań i artefaktów, Autorka stawia ważne pytania o medium w antropocenie: jak ono się zmienia, jak wpływa na jednostki i grupy, a także całą kulturę, jak kształtuje dawne i nowe praktyki, procesy i techniki artystyczne, w jakim stopniu może być narzędziem autorefleksji – i jeszcze wiele innych. Książka jest pomysłowa w strukturze, konsekwentna (i konsekwentnie interdyscyplinarna) metodologicznie, wreszcie erudycyjna w treści. Jej znaczenie sięga dużo dalej niż interpretacja tytułowych „obrazów środowiska przyrodniczego” i z pewnością stanie się ważnym punktem odniesienia dla kolejnych badaczy bliskich poruszanych w niej zagadnień”.

Następnie Nagrodę KNoK PAN im. Anny Zeidler-Janiszewskiej za najlepszy debiut wydany w roku 2024 otrzymała dr Aleksandra Kil-Matlak za książkę *Fiszki. Od humanistyki cyfrowej do analogowej*, Wydawnictwo IBL PAN, Warszawa 2024, seria Nowa Humanistyka. Prof. Koschany wręczył nagrodę po odczytaniu laudacji:

„Kapituła docenia pionierski, inspirujący i odkrywczy (w wielu znaczeniach) charakter monografii autorskiej Aleksandry Kil-Matlak pt. *Fiszki. Od humanistyki cyfrowej do analogowej*. To praca stricte kulturoznawcza – nie tylko dlatego, że w dużym stopniu poświęcona jest „laboratorium humanistycznemu” Stanisława Pietraszki, ale przede wszystkim ze względu na jej historyczne i teoretyczne

„zaplecze”, odnoszące się do wielopoziomowego konglomeratu nauk o kulturze. Całość stanowi dojrzały i rzetelny wywód na temat samej humanistyki i sposobów jej uprawiania, dawniej i dziś, czy – jak wskazuje Autorka – z raczej odwrotnie skierowanym wektorem. Osobną wartością książki jest ustawienie relacji polskiego kontekstu względem uniwersalnego spojrzenia na procesy związane ze sposobami zdobywania i gromadzenia wiedzy, budowania infrastruktury badawczej, materialnej i czasem niepozornej, oraz wykorzystywania jej do stawiania tez naukowych czy konstruowania nowych narracji o świecie. Wiele czytelniczek i wielu czytelników Fiszek z pewnością się w tak scharakteryzowanej humanistyce – pomiędzy cyfrowością a analogowością – rozpozna”.

Na końcu pod wpływem uwagi prof. Brzostka, prof. Koschany obwieścił, że w toku decydowania Kapituła natknęła się na pewne problemy, których rozwiązanie (i zmiany w Regulaminie) będzie chciała zaproponować. Następnie prof. Brzostek pogratulował i podziękował Kapitulę i zapowiedział prelegentkę.

II. Referat naukowy:

Aleksandra Kil-Matlak (Uniwersytet Wrocławski), *Fiszki. Od humanistyki cyfrowej do analogowej.*

Dr Kil-Matlak rozpoczęła od nakreślenia trajektorii referatu (od konkretnych fiszek do pytań epistemologicznych) i od swoich założeń (materialistycznych, nie mentalistycznych). Zwróciła uwagę na zmianę, jaką jest przejście do braku zainteresowania badaniem samej pracy humanistycznej do braku zainteresowania nią dziś i badaniu jej. Następnie określiła swoje podejście jako kulturową mediologię humanistyki, z kolei same fiszki jako medium rezydualne. Jednak bardziej niż medium, autorka uznaje je za techno-cielesny aparat poznania, składający się z kart, przegródki/koperty, pudełka/szuflady, blat/biurko i manipulujące palce. Jak zaznaczyła prelegentka, nie interesuje ją nostalgia idealizująca dawne metody i narzędzia pracy humanistów, lecz formuła preposteryjna, czytania starego przez nowe – a więc spojrzenie dzięki humanistyce cyfrowej na dotychczasowe metody i narzędzia badawcze humanistyki (analogowej). Autorka zwróciła uwagę, że najbardziej znaczące okazało się nie samo pisanie, ale układanie i aranżowanie fiszek. Przywołała też z jednej strony historię fiszek jako medium, ich remediacji i różne formy (jak np. *HyperCard* czy *Rolodex*), z drugiej pokazała „indeks indeksujących” jaki sporządziła (spis znanych fizkujących humanistów). Opowiedziała też o napięciach kryjących się w fiszkach. Po pierwsze, w krytyce – od zarzutów rozleniwiania po zarzut nadmiernej pracochłonności. Po drugie – od pewności jaką dają (choćby jako żyrant pewności cytowania czy oddzielania pomysłów własnych od cudzych) po niepewność, dyskretyzację wiedzy i możliwości jej rekombinacji a przez to pojawiania się nowych połączeń i pomysłów. Wreszcie pokazała, że fiszki nie tyle determinują treść, lecz raczej sprzyjają pewnym cnotom epistemicznym. Jednocześnie interesująco też pokazała, jak trudno przypisać fiszki stricte analogowości i wykluczyć z cyfrowości. Wielokrotnie w swoim wystąpieniu prelegentka odwoływała się i nawiązywała do teorii Stanisława Pietraszki jak i do jego fiszek, które były jednym z obiektów badań. Prelegentka opowiedziała też o swoim, wyrastającym z poprzedniego, nowym zainteresowaniu i projekcie kulturowej mediologii sztucznej inteligencji – tego, jak te nowe narzędzia wpisują się w infrastruktury humanistyki – jak my je możemy formować i jak mogą formować nas.

Dyskusja.

Dyskusję otworzył prof. Brzostek po pierwsze zauważając ciekawy, kolejny poziom zapośredniczenia w postaci pokazywania i robienia zdjęć fiszek na prezentacji wspominając też o tym, że ostatnio zdecydowano się opublikować dzienniki Levi-Straussa, gdzie też występuje wiele form i sposobów mediowania, typu zdjęcia notatek itp.

Prof. Michałowska kontynuowała ten wątek zapośredniczenia pytając o przejście od notowania ręką do pisania na klawiaturze a dziś do pisania ręką na tablecie – czy mieści się to w badaniach z książki i ich trajektorii (i czy można to traktować jako powrót)? Dr Kil-Matlak odpowiedziała, że jest w stanie dostrzec to połączenie przywołując różne przykłady z książki (choć jak zaznaczyła głównie ją interesowały i interesują praktyki humanistów akademickich). Wywiązała się dyskusja na temat wielokrotnej remediacji w ramach pisania na tablecie.

Prof. Agata Skórzyńska zapytała o kontekst własności i polityczny wytwarzania i uczestniczenia w obiegach danych i rolę kulturoznawstwa w tym kontekście – czy kulturowa mediologia jest tym zainteresowana i to widzi? Dr Kil-Matlak zaznaczyła, że projekt tym się zajmujący jest dopiero zaczynany i że jest to wyzwanie, sama wskazując różne przykłady. Prof. Brzostek zauważył, że wśród fiszkujących był wymieniony badacz, którego dzieła są ostatnio wznawiane i interesujące mogłoby być jaki użytek z fiszek został poczyniony w ramach rekonstrukcji jego dzieł. Prof. Tomasz Majewski przywołał współcześnie dyskutowanej kategorię długu poznawczego i czy za pomocą metod preposteryjnych można by zastanowić się, na ile fiszki też jakoś zadłużały. Prelegentka uznała, że jest to możliwe, ale musiałaby się nad tym zastanowić.

Padło też pytanie o szczegóły kulturowej mediologii – czy to nawiązanie do Debraya itd. Autorka książki odzegnała się od bezpośredniego inspirowania się jego podejściem, choć odnosi się do niego i wytłumaczyła swoje szerokie podejście do medium i mediologii. Uzasadniła ją jako m.in. potrzebę odróżnienia się od medioznawstwa.

Prof. Domańska zapytała jak ten projekt lokuje się w postdigitalnej erze i humanistyce ratunkowej - gdy fiszki stają się pewnym zasobem i pomocą gdy dostępu brakuje. Dr Kil-Matlak w odpowiedzi wspomniała pandemię z jednej strony jako takie doświadczenie, a z drugiej popularność papieru jako narzędzia współcześnie higieny cyfrowej. Jednocześnie zaznaczyła, że do tego papieru i humanistyki analogowej powrotu nie ma – będzie ona postcyfrowa.

Prof. Filiciak, nawiązując do pytań prof. Skórzyńskiej i prof. Majewskiego, zapytał o badawczą możliwość kontynuacji tego typu badań co na fiszkach na AI – czy skrzynka nie jest zbyt złożona a ta infrastruktura zbyt nietransparentna. Prelegentka odpowiedziała, że do tego dochodzi trudność braku dystansu czasowego i na pewno nie można zatrzymać się na poziomie interfejsu. Prof. Brzostek dodał jeszcze uwagę o różnych prędkościach odchodzenia od analogowości, np. w muzyce, gdzie na poziomie nagrywania analogowość wciąż dominuje. Dodał też, że być może są badacze, którzy nie muszą wracać do papieru, bo „nigdy z niego nie wyszli” podając przykład siebie. Prof. Majewski, nawiązując przywołał doświadczenie pracy z książkami z biblioteki Anny Zeidler-Janiszewskiej i notatkami na nich, które miały duże dla niego znaczenie.

III. Część plenarna posiedzenia:

1. Omówienie planowanych przez KNoK rekomendacji czasopism i wydawnictw naukowych w związku z korektami listy ministerialnej – w oparciu o propozycje opracowane przez zespół ds. polityk naukowych.

Prof. Brzostek zdradził, że nadal niewiele wiadomo. Na razie Ministerstwo zaczyna kontaktować się z wybranymi Komitetami. KNoK jednak podjął już wcześniej działania wyprzedzające. Zespół ds. Polityk Naukowych spotykał się parokrotnie aby wypracować strategię i zalecenia, dlatego prof. Brzostek poprosił prof. Michałowską aby zreferowała co zostało zrobione.

Prof. Michałowska zrelacjonowała, że zespół przygotował specjalną tabelę czasopism polskich wydawców (na moment spotkania wciąż propozycje są dosyłane, ale zostanie rozesłana członkom KNoK) uznawanych za jakość kulturoznawcze i powinny znaleźć się na ministerialnej liście, których wyszło 65. W ramach wewnętrznego głosowania Zespół wyłonił też 11 pozycji uznanych za szczególnie wartościowe i istotne, które powinny uzyskać maksymalną punktację. Następnie prof. Michałowska poprosiła prof. Majewskiego o podzielenie się wiedzą ze spotkania online z Minister i jej zespołem.

Prof. Majewski pragnął podkreślić trzy punkty. Po pierwsze, okazuje się, że Komitety w ogóle nie są brane pod uwagę, nie są podmiotami w procesie – m.in. dlatego, że według Ministerstwa nie pokrywają się z dyscyplinami. Udział w procesie bierze 2500 członków komitetów - w zależności od tego w jakiej dyscyplinie są afiliowani.

Po drugie, proces ma przebiegać następująco: pojawi się wstępna lista, która ma obejmować tylko te czasopisma, które są na liście Scopus. Dopiero wtedy eksperci/członkowie komitetów będą mogli zgłaszać czasopisma, o które można listę uzupełnić (np. czasopisma obecne w innych bazach, np. ERIH). Dalej KEN będzie zatwierdzać propozycję, korygować listę i dopiero potem eksperci/członkowie komitetów będą w drugiej rundzie zgłaszać punktację lub jej zmiany.

Z wstępnych obserwacji prof. Majewski wnioskuje, że dużo będzie zgłoszeń obniżania punktacji. Zaznaczył też, że rekomendacje nie muszą być wzięte pod uwagę, ale – po trzecie – propozycje będąc z chęcią wzięte pod uwagę, jeśli opowie się za tym 50% członków komitetów z danej dyscypliny. Jest to o tyle ważne i trudne, że afiliacja nie pokrywa się z przynależnością do komitetów – w KNoKu są zarówno osoby nie przypisane do Nauk o Kulturze i Religii, ale i w KNoKu nie ma wszystkich osób przypisanych do NOKiR a będących w innych Komitetach. Przez to nie wiadomo ile jest członków komitetów przypisanych do NoKiR. Nie wiadomo też co miałyby znaczyć owo 50% - czy to połowa wszystkich członków afiliowanych czy połowa tych osób, które „zalogują się” w systemie (czyli przystąpią jakoś do procesu oceny eksperckiej). Zapytano o to mailem ale od trzech tygodni nie ma odpowiedzi. Na końcu prof. Majewski zwrócił uwagę na ramy czasowe, z których wynika, że odpowiednie dokumenty miałyby się ukazać i nowa punktacja miałyby obowiązywać od stycznia 2026, na co sala zareagowała rozbawieniem i oburzeniem. Prof. Majewski zakończył apelem, aby przygotowywana przez Zespół lista-rekomendacja miała rzeczywiście te najważniejsze dla środowiska pozycje wyróżnione i na przedzie, aby nie było wątpliwości.

Prof. Michałowska zapewniła, że tak właśnie jest. Dodała, że w tabeli są też podstawowe, krótkie informacje np. od kiedy pismo działa, w jakiej dyscyplinie. Prof. Michałowska zreflektowała się też na bazie dotychczasowej dyskusji, że powinno się w ten opis włączyć również kwestię obecności w różnych bazach danych i zobowiązała się to uczynić. Zaznaczyła też, że lista nie pełni funkcji stanowiska komitetu dla rekomendacji, lecz ma przypominać i doradzać. Prof. Brzostek dodał, że w sytuacji w której komitety nie są stroną, to to co mogą zrobić to próba zorganizowania wiedzy o ilości członków i wypracowanie strategii. Prof. Michałowska podniosła też kwestię możliwości istnienia limitu pism do rekomendacji.

Prof. Skrzyńska zwróciła uwagę, że między Komitetem a KENem nie ma dobrej łączności i trzeba trzymać rękę na pulsie, bo pytanie jaką drogą i kiedy zostanie zapewniona możliwość dołączenia do procesu. Prof. Brzostek na bazie dostępu do mailu i systemu PAN-owskiego dodał, że tam też nie ma żadnych informacji na temat możliwego dostępu.

Prof. Majewski dodał, że jest jeszcze kwestia podział pism na decyle z konkretną punktacją. Jeśli pojawi się tendencja do nadwyżkowej punktacji (wobec decyli i procentów), to pisma będą rzucane.

Prof. Brzostek dodał, że od różnych środowisk dostał pytania też o zagraniczne czasopisma – zwłaszcza ważne dla małych subdyscyplin – czy przypadkiem „nie wypadną”. Jednak nie sposób zająć się kwestią wieluset czasopism zagranicznych w tak krótkim czasie i małym zespole. Prof. Majewski dodał, że w sumie jedyne co wiemy, to że cokolwiek jest na liście Scopus będzie na liście ministerialnej i będzie mieć minimum 40 punktów. Dlatego prof. Brzostek zaproponował, aby przyjrzeć się swoim własnym subdyscyplinom by te kluczowe nie wypadły. Prof. Filicak zaproponował, aby osoby od ewaluacji w danych ośrodkach po prostu zmapowały gdzie osoby w danej jednostce realnie publikowały. Prof. Michałowska zaproponowała, że będzie to zbierać a prof. Brzostek dodał, żeby pamiętać o bazach danych.

Prof. Kolankiewicz zaznaczył, że bardzo deprymujące są te wiadomości zaznaczając, że to jest pozór konsultacji społecznej – szczególnie, że komitety są wyłonione w ramach wyborów i jednak reprezentują konkretne dyscypliny (kulturoznawstwo i religioznawstwo) i ich środowiska. Szczególnie, że NoKiR nie istnieje poza Polską. KEN więc przyjmie lub odrzuci propozycje – ale kto, ile dyscyplin ma tam reprezentację, tego nie wiadomo. Profesor ostatecznie postulowałby, aby Zespół Komitetu dał członkom wytyczne. Prof. Michałowska i Brzostek zaznaczyli, że dokładnie taki jest plan dodając, że nie wszystkie dyscypliny mają swoje komitety i w takim razie KnoK może służyć jako platforma i zadbać o ich interesy, tylko trzeba tego przyplinać.

Prof. Skorzyńska oceniając trzeźwo sytuację zaproponowała, żeby może jednak – nie mając wielkich nadziei – Komitet przygotował pismo apelujące o utransparentnienie procesu. Prof. Brzostek się zgodził i prof. Michałowska oraz prof. Majewski mają przygotować takie pismo. Jednocześnie prof. Majewski zalecił ostrożność zwracając uwagę, że już obecna sytuacja – obecność jednak jakiegoś komponentu oceny eksperckiej – efektem długiego lobbingu. Tymczasem na spotkaniu online z Minister i jej zespołem dużo przedstawicielei „science” proponowało żeby w ogóle z tego zrezygnować, bo jest to proces chaotyczny. Prof. Majewski zalecałby, żeby to ważyć – z czym zgodziła się prof. Skórzyńska. Dodał też jak wyglądałaby sytuacja pism wielodyscyplinowych., o co pytania padały w trakcie spotkania z Minister (ale bez odpowiedzi). Co jeśli pojawią się niespójności w rekomendacjach między dyscyplinami. Jest to szczególnie problematyczne gdyż rekomendacje zostaną wzięte pod uwagę jeśli będą

miały charakter spójny. Niespójne mogą prowadzić do efektu kontrskutecznego – że czasopismo „spadnie”. Podniosły się też głosy, że przecież niektóre czasopisma w których publikują Członkowie nie są nawet przypisane do NoKiR (i że jest to przestarzały mechanizm).

Prof. Ewa Domańska zapytała, czy pozostaje podział rezerwacji punktacji dla Scopusu 200, 140 a dla pozostałych 100 i niżej. Prof. Majewski odpowiedział, że eksperci mają punktować od 0 do 100 punktów, ale to nie są te ostateczne punkty – one będą potem przeliczane, więc niby jest możliwość że w wyniku konsultacji ostatecznie przyznane zostanie polskiemu czasopism nawet 200 punktów. Z kolei czasopisma z listy scopusowej mogą mieć 40 punktów w wyniku analizy bibliometrycznej. W odpowiedzi pojawiły się propozycja powrotu do list A i B, jednak Ministerstwo wykluczyło możliwość powrotu do tego rozwiązania.

Prof. Brzostek podjął się wyzwania podsumowania postulowanych praktycznych działań. Po pierwsze, uzupełnienie listy czasopism polskich z bazami danych i z wyróżnieniem tych najważniejszych. Po drugie ustalamy, kto afiliowany przy NOKIR jest w jakimś Komitecie (poza KNOK). Po trzecie pismo do Ministerstwa. Na pytanie o ton pisma, prof. Skórzyńska zapostulowała ton proponujący i praktyczny – oferujący pomoc Ministerstwu w udoskonaleniu systemu, ale nie w roli podmiotu, lecz mediatora między nim a środowiskiem. Po trzecie, lokalnie sprawdzić gdzie publikują pracownicy.

Prof. Majewski dodał jeszcze, że lista wydawnictw naukowych będzie na końcu procesu. Istniejąca jest wstępna i Ministerstwo ma zamiar ją sprawdzać – na ile środowisko realnie publikuje – i ją skracać.

2. Dyskusja nad projektowanymi przez ministerstwo poprawkami ustawy dotyczącymi procesu ewaluacji oraz postępowań awansowych.

Prof. Brzostek zreferował zmiany, jakie opiniuje w ramach RDN. Jedną z kwestii jest powrót ilości wypromowanych doktorów jako kryterium do profesury. Podobnie duża swoboda w interpretacji czym jest współpraca.

3. Sprawy bieżące i wolne wnioski.

Prof. Alicja Kisielewska zabrała głos informując, że Wydział Studiów Kulturowych Uniwersytetu w Białymstoku wystosował pismo do Ministerstwa Edukacji Narodowej z prośbą o przywrócenie WOK jako przedmiotu nauczania w szkołach ponadpodstawowych. W lipcu zeszłego roku pismo zostało wysłane, w odpowiedzi podziękowano. Przede wszystkim jednak z przecieków nieformalnych wynika, że są szanse. Gdyby Komitet i inne ośrodki też wystosowały takie pisma, to dla Ministerstwa mogłaby być już poważna propozycja. Wydaje się, że większość z naszych ośrodków jest tym zainteresowana – osoby z KnoK piisały podręczniki, prowadziły studia.

Prof. Brzostek zarzucił szybki pomysł, żeby najpierw spróbować napisać pisma z ośrodków, a potem jak one już będą, to jako Komitet można zaopiniować. Prof. Michałowska poprosiła o

udostępnienie pisma a prof. Brzostek zadeklarował, że roześle. Dodatkowo uznano, że można też zaangażować w to PTK i PTL. Pytanie jakie się pojawiło to z jakiego poziomu formułować pismo – rady dyscypliny, instytut, wydziału... Uznano, że zależnie od lokalnego kontekstu i żeby też przesyłano kopie pism do Przewodniczącego lub Sekretarza. Uznano też, że sprawa jest pilna.

Prof. Michałowska ogłosiła, że na Radzie Dyscypliny i w Zarządzie PTK dyskutowana była pojawiająca się informacja, że być wycofywany program Sokrates NPRH na tłumaczenie książek popularyzujących nauki humanistyczne. Prof. Brzostek dodał, że on został ostatnio poszerzony i to już nie tylko przekład ale i ogólnie publikacja książek popularyzujących. Został sformułowany pomysł aby przygotować pismo w tej sprawie i procedować je online.

Prof. Brzostek zamknął posiedzenie.

Protokołował:

dr Franciszek Chwałczyk